

KÜRESEL LIBERALİZASYONUN DÜNYA VE TÜRKİYE ORMAN KAYNAKLARI AÇISINDAN SONUÇLARI

Yard. Doç. Dr. Kenan OK

*İ.Ü. Orman Fakültesi, Ormancılık Ekonomisi Anabilim Dalı 80895 Bahçeköy, İstanbul
E Mail: kenanok@istanbul.edu.tr*

Özet

İnsanlık refahı doğrultusunda kaynakların planlanması ekonominin temel sorunlarından birisidir. Bu sorunun aşılmasında bazı ekonomistler karar verme işini üstlenen bir otoriteden faydalanmak istemektedirler. Buna karşılık, özellikle serbest piyasa mekanizmasını savunan ekonomistler bir planlama otoritesine gerek olmadığına inanmakta ve piyasa mekanizmasının kaynakların optimal tahsisi sorununu kendiliğinden çözeceğini iddia etmektedirler.

Ormanlar, içerdiği ve etkileşim halindeki diğer kaynaklarla birlikte ulusların refahını doğrudan etkileyen doğal kaynaklardır. Bu kaynakların yönetimi ve planlanması da son yıllarda yoğun tartışma konusu yapılmaktadır. Serbest piyasa mekanizmasını benimseyen ekonomistlere ek olarak, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası, küresel egemenlik peşindeki devletler, orman kaynaklarının yönetimini ilgilendiren kararları da piyasa mekanizmasına bırakmak istemekte ve piyasa mekanizmasının gerektirdiği ortamı yaratma yönünde adımlar atmaktadırlar.

Bu çalışmada, öncelikle serbest piyasa mekanizmasını savunan düşünceler özet olarak tanıtılmakta, piyasa koşullarının bulunduğu ortamda yapılan arazi tahsislerinin özellikle biyolojik çeşitlilik ve orman alanları açısından doğurduğu sonuçlar irdelenmekte ve ardından ticari liberalizasyonu hedefleyen küresel ölçekli girişimler ele alınmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü'nün küresel ölçekli girişimleri ile Biyolojik Çeşitlilik Konvansiyonu'nun çelişkileri vurgulanmakta ve ormanlar konusunda önemli bir girişim olan Serbest Kesim Anlaşması, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınma sorunları açısından tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Serbest Piyasa, Biyoçeşitlilik, Ticari Liberalizasyon, Serbest Kesim Anlaşması

I. Giriş

Mal ve hizmetlerden hangilerinin, kimler için ve nasıl üretileceği soruları ekonominin yanıtlamağa çalıştığı temel sorulardır. Bu soruları yanıtlamak üzere, *planlı ekonomi*, *karma ekonomi* ve *piyasa ekonomisi* olarak isimlendirilen farklı mekanizmalar geliştirilmiştir.

Planlı ekonomi mal ve hizmetlerden hangilerinin, kimler için ve nasıl üretileceği sorularının bir otorite veya kural koyucu tarafından belirlendiği bir sistemdir. Buna karşılık piyasa mekanizmasında, soruların yanıtı piyasada kendiliğinden yanıtlanmaktadır. Günümüzde Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Dünya Bankası (DB) veya küresel güç haline

gelmiş ulusların egemen kılmağa çabaladıkları yaklaşım “piyasa mekanizmasına” dayalı yaklaşımdır. Bu nedenle piyasa mekanizması ve bu mekanizmadan beklenenler kısaca hatırlatılmalıdır.

Piyasa mekanizması özellikle neoklasik iktisatçılar tarafından etkin görülmüştür. Adam Smith'e göre bireyler "**kendi çıkarları doğrultusunda**" hareket etmektedirler. Üreticiler kararlarını verirken kârı maksimize etmeyi hedeflemekte, buna karşılık tüketiciler ise faydalarını en çoklayacak seçenekleri tercih etmektedirler. Üretici ve tüketicilerin söz konusu hedefleri piyasa içerisinde "görünmez bir el" gibi hareket ederek koordinasyonu sağlamaktadır. Başka değişle, piyasa belirli bir malı satmak veya almak isteyen tüm bireylerin ayrı ayrı kararlarını bir havuzda toplayabilen bir koordinasyon mekanizmasıdır (PARKIN 1990). Dolayısıyla, piyasaya müdahale etmeksizin bir serbestlik sağlandığında, piyasa kendiliğinden üretim faktörlerini optimal olarak dağıtacak, ekonomide tam istihdam ve en yüksek refah seviyesini oluşturacaktır. Bir başka değişle, hangi üründen ne kadar üretilmesi gerektiğine piyasa karar verecektir. Piyasada talep edilmeyen bir ürünün üretilmesi anlamlı değildir. Bu ürünü üretmekte ısrar eden üretici “kâr” elde edemediği veya en yüksek kârlılık düzeyine erişemediği için bu alanda üretim yapmayacaktır. Dolayısıyla üreticiler dışında birinin hangi üründen ne kadar üretilmesi gerektiği konusunda karar vermesine piyasa mekanizmasının hakim olduğu ortamlarda gerek yoktur.

Ancak, piyasa mekanizmasının sonuçları konusunda ekonomistler aynı fikirde değildir. Piyasa mekanizmasından beklenen sonuçlarının oluşabilmesi için bazı koşulların gerçekleşmesinin gerektiği bilinmektedir. Bu koşullar “tam rekabetin oluşması, kamu mallarının ve dışsallıkların olmaması” şeklinde karşımıza çıkmaktadır (IERLAND 1993). Piyasa mekanizmasını ön plana çıkaran düşüncelerin sonuçlarını, bu koşulların varlık yokluk durumuna göre değerlendirmek gerekmektedir. Tam rekabet ortamının oluşmadığı bir durumda piyasa mekanizmasının beklenen faydaları oluşturamayacağı bu mekanizmayı savunanlar tarafından da kabul edilmektedir. Ancak, son yıllarda kamu mal ve hizmetleri ve dışsallık alanlarında da piyasa mekanizmasının çözüm olabileceği iddiaları ortaya atılmıştır.

Bir yandan serbest piyasanın ticari mal ve hizmet piyasalarındaki sonuçları konusunda tartışmalar sürerken, diğer yanda, önemli bir sorun haline gelen ve kamusal yönü ağır basan orman kaynakları, çevre gibi konularda da, piyasa mekanizmasının bir çözüm aracı olabileceğini savunanlar ortaya çıkmıştır. Anderson ve Leal, Serbest Piyasa Çevreciliği (SPÇ) (Free Market Environmentalism) (ANDERSON, LEAL 1991) adlı kitapları ile literatürdeki yerlerini alırken, Power ve Rauber'in belirttiğine göre, Clinton "Adam Smith'in görünmez elinin yeşil bir parmağı olabileceğinin farkına varmalıyız" (POWER, RAUBER 1993) sözleri ile serbest piyasaya dayalı bir çevre koruma stratejisinin işaretlerini vermiştir. Ülkemizde de bu akım etkisini göstermiş ve 1996 yılında, Marmara Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Merkezi, Liberal Düşünce Cemiyeti, Frederich Nouman Vakfı önderliğinde “Doğal Kaynak Kullanımında Alternatif Yöntemler Yeni Yaklaşımlar” başlıklı bir toplantı düzenlenerek, piyasa mekanizmasının özellikle orman kaynaklarının yönetimindeki yol göstericiliği, b kaynakların özelleştirilmesi ve sahipliliği bu gruplarca tartışma konusu yapılmıştır.

SPÇ'nin savunucularına göre, çevresel değerlerin korunmasında en büyük ümit bu kıymetli çevresel kaynakların korunması alanında bireylerin güçlendirilmesinde (mülkiyet haklarının yaratıcı bir genişlemesinde) yatmaktadır (SMITH 1994). Onlara göre, koşulların sağlanması halinde kirlilik, yağmur ormanlarının azalması, küresel ısınma gibi çevresel sorunların çözümünde piyasa önemli bir alternatiftir (GINGSBURG 2000). Bunun için,

okyanuslardaki balinaların avlanma kotaları oluşturulmalı, kirletme izinleri tesis edilmeli, soyu tükenen türlerin mülkiyet altına girmesine izin verilerek yeni piyasaların oluşması sağlanmalıdır. Kısaca belirtmek gerekirse, her türlü kaynağa bir özel malik yaratılmalıdır.

SPÇ, konusunda yoğunlaşan tartışmalarda doğal olarak eleştiriler de yapılmıştır. Bu düşünce demokrasiye güvenmemekle suçlanmış ve SPÇ'nin varsayımları, *aşırı basit, yanlış yönlendiren ve abartılı* olarak nitelendirilmiştir (BLUMM 1992).

Küresel egemen ulusların, DTÖ, DB vb kuruluşlar aracılığıyla kurmak istediği düzenin temeli serbest piyasa mantığına dayanmaktadır. Ancak, bugün gelinen noktanın doksanlı yıllardaki serbest piyasa çevreciliği çerçevesinde ele alınması da olanaklı değildir. Henüz DTÖ kurulmadan başlayan bir serbest piyasalaştırma girişimi bulunmaktadır. Bu çalışmada önce serbest piyasa mekanizmasının özellikle biyolojik çeşitlilik açısından sonuçları ele alınmaya çalışılmıştır. Adam Smith'in varsaydığı üretici ve tüketici tipinin biyolojik çeşitliliğe yansması irdelenmiş ve ardından piyasa mekanizmasının işleyebilmesi için gerekli koşulları küresel ölçekte oluşturma çabaları, özellikle uluslararası anlaşmalar ve DTÖ açısından değerlendirilmiştir.

II. Piyasa Mekanizmasının Biyoçeşitlilik Alanında Dışlama Etkisi

Özellikle sermaye piyasası ile ilgili ekonomistler dışlama etkisi adını verdikleri bir kavramı sık sık kullanmaktadır. Dışlama etkisi devletin sermaye piyasasında para talebini artırması, bu artışa bağlı olarak faiz oranının yükselmesi ve bazı yatırımcıların yükselen sermaye maliyeti nedeniyle bu piyasayı terk etmesi halinde ortaya çıkmaktadır. Devletin mali politikalarıyla bazı yatırımcıların sermaye piyasasından uzaklaşmasına, bir başka deyişle dışlanmasına neden olmaktadır ki, günümüz ekonomistleri bu etkinin farkındadır ve piyasalardan uzaklaşan yatırımcılarla ilgilenmekte, bu konuyu iktisadi hayatın bir sorunu olarak ele almakta, incelemektedir. Oysa, piyasa içerisinde gelişen bazı olaylar, biyoçeşitlilik alanında da “bir dışlama etkisine” neden olmaktadır. Ancak burada dışlayanın devlet yerine “en kârlı tür”, dışlananların ise yatırımcılar yerine soyu tükenmekte olan “türler” olduğu görülmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, piyasa mekanizmasının beklenen sonuçları verebilmesi bazı koşullar altında olanaklıdır. İlk koşul tam rekabet ortamının bulunmasıdır. Bunun için, çok sayıda alıcı ve satıcının bulunması, giriş ve çıkışların serbest olması, söz konusu alana yeni giren firmaların diğerlerine göre dezavantajlı olmamaları, herkesin mallar ve fiyatları hakkında tam bir bilgiye sahip olması (şeffaflık) ... gibi bir dizi özellik gerekmektedir. Piyasa ekonomisinin savunucuları, işsizlik, fiyat artışları, düşük refah düzeyi, doğanın tahribi ...vb. pek çok sorunun kaynağı olarak tam rekabet ortamından uzak piyasaları göstermektedir. Onlara göre, bir sorun varsa bunun nedeni tam rekabet ortamının oluşturulmamış olmasıdır. Dolayısıyla, var olan piyasalara yeni firmaların girmesi sağlanmalı, kayırma ve koruma olmamalı ..vb standart çözüm önerileri sürekli öne çıkmaktadır.

Oysa, biyoçeşitlilikde dışlama etkisini görebilmek için tam rekabet özelliklerinden uzak bir örneğe ihtiyaç bulunmamaktadır. Bu amaçla, serbest piyasanın gerektirdiği koşulların sağlandığı bir piyasada elma üretmek isteyen pek çok üreticinin bulunduğunu varsayalım. Söz konusu üreticiler kararları ile piyasayı yönlendirme yeteneğine sahip değildir. Elma üretmek isteyen yeni üreticilerin bahçelerinde bu üretimi yapabilmelerinin önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Elma fiyatları düzenli olarak yayınlanmakta ve üreticiler bu fiyatları

öğrenebilmektedir. Ayrıca, değişik elma türleri hakkında bilgi sahibi de olabilmektedirler. Elma üretiminin yapıldığı arazilerin tamamı özel mülkiyettedir.

Bu noktada elma üreticisi, Smith'e göre, kendi çıkarı doğrultusunda hareket edecek ve kârı maksimize eden türü bahçesine dikmek isteyecektir veya sınırlı tarlasını en yüksek kârı veren türlere tahsis etmek yönünde bir optimizasyon yapacaktır. Üreticinin seçeceği türler, tüm elma türleri arasında en yüksek kârlılığa sahip olan türler olmak durumundadır. Yerel bir piyasadaki fiyat ve tüketici tercihi ile, ulusal veya küresel piyasadaki fiyat ve tercihler aynı özellikleri göstermeyecektir. Piyasalar yerelden küresele doğru ilerledikçe, depolama olanakları, nakliyata uygunluk gibi kısıtlar da üretici tarafından dikkate alınmak zorunda kalınacaktır. Bu arada tüketici fayda maksimizasyonu için, fiyatını, tadını, rengini, şeklini beğendiği türleri talep edecek ve dolayısıyla bu türlerin fiyatı yükselecektir. Bütün bunların sonucunda üretici, tüketicinin en çok tercih ettiği, fiyatı yüksek, depolama ve taşıma avantajlarına sahip, yüksek miktarda verim yeteneğindeki türü bahçesine dikecek, diğer elma türleri ile ilgilenmeyecektir.

Gerçekten, özellikle tarımsal üretimde tür seçimi bazı türleri öne çıkararak tüm ekim alanlarına yayılmalarına neden olurken, diğer türlere yaşam alanı bırakmamıştır. Elma ve üzüm gibi Anadolu'da uzun süredir üretilen tarımsal ürünlerde bu durum yaşanmıştır. Günümüzde tarla ve bağlar piyasa avantajına sahip türler ile kaplanırken diğerleri piyasa tarafından dışlanmıştır. Dışlanan bu türlerin yok olması, yaşam alanlarının yangınlarla yok olması, erozyonla nitelik kaybetmesi veya kentler tarafından işgal edilmesinden çok, piyasa mekanizmasının bir sonucudur. Dolayısıyla, bu türleri kurtarmanın yolu, piyasaya müdahaledir. Elma örneğinde, tam rekabet koşulları bulunmakta ve bir kamu malı söz konusu olmamaktadır. Özel mülkiyet oluşmuştur. Dışsallıklar ise ihmal edilebilir ölçektektir. Bir başka deyişle, gerekli koşullar yaratılmış olmasına rağmen, piyasa mekanizması biyolojik çeşitliliği korumak yerine, bazı türleri yok ederek zarar vermiştir.

Buna rağmen serbest piyasa çevrecileri, bazı türlerin yok olmasını tamamen mülkiyet hakkına bağlamakta ve özel mülke konu türlerin yok olmadığını iddia etmektedirler. Anderson ve Show'a göre, "sahibi herkes olan" güvercinler serbestçe avlanmış ve yok edilmiştir. Fakat özel mülke konu olan tavuklar, her yıl milyonlarca kesilmesine rağmen hala varlıklarını sürdürmektedir. Dolayısıyla, doğanın değişik öğeleri biran önce özel mülke konu edilmelidir (ANDERSON, SHAW 2000). Ancak, hangi tavuk türünün üretildiği bu arada bazı tavuk türlerinin yok olup olmadığı atlanmaktadır. Piyasanın dışlama etkisi sadece bitki türlerinin kültüründe görülmemekte hayvancılıkta da yaşanmaktadır. Aslında sahiplilik felsefesinin, serbest piyasa çevrecilerinin iddia ettikleri sonucu vermediğinin en önemli göstergesi tarım sektörüdür. Özel mülkiyet altında olmalarına rağmen, yanlış kullanım nedeniyle toprak özelliklerini kaybetmiş pek çok tarım arazisi bulunmaktadır.

Piyasa mekanizmasının dışlama etkisi, genetik özellikleri değiştirilerek özel renk, koku, görünüm, dayanıklılık gibi ek özellikler kazandırılmış, bir başka deyişle, genetik olarak değiştirilmiş organizmaların artması ile daha da artacaktır. Sadece bir ürün almaya uygun tohumların gelişimi örneğinde görüldüğü gibi, özel mülke konu araziler bir başka özel mülkün güdümü altına girerek istila edilmektedir. Teknoloji ürünü ve patenti alınmış genetik kaynakların özelleştirilmesi mono kültür tarımını daha da hızlandıracaktır (SCHAP, YOUNG 1999).

Kâr güdüsünün harekete geçirdiği dışlama etkisi ormancılık alanında da yaşanmış ve yaşanmaktadır. Orman kaynaklarına yönelik talebin arttığı, diğer sektör mensuplarının ormancıları bu kaynakları iktisadi açıdan doğru yönetmedikleri yönünde yoğun olarak eleştirildikleri 1850 li yıllarda “en yüksek kârlılığı” verecek orman yapısı araştırılmış ve en yüksek artıma sahip türlerden oluşan, bu gün mono kültür olarak adlandırdığımız ormanlar oluşturulmuştur. Ancak bu ormanlarda ciddi toprak kötülemleri, böcek, mantar zararları yaşanmış ve bu orman yapısının “sürdürülebilir” bir ormancılıkta uygun olmadığı sonucuna varılmıştır. Günümüzde mono kültürlere en fazla kâr amacı öne çıkan işletmelerin yöneldiği ve plantasyon sahalardaki doğal diğer türleri sahadan uzaklaştırdıkları görülmektedir.

Piyasa mekanizmasının bir başka dışlama etkisi sektörler arası arazi tahsisi konusunda görülmektedir. Smith'in kârını en üst düzeye çıkarmak isteyen üreticileri, sahip oldukları araziye hangi sektöre tahsis edecekleri konusunda karar verirken, alternatif maliyetin en düşük olduğu sektörü seçmektedirler. Bir orman sahibi ormanını yerleşime veya tarımsal üretime tahsis ettiğinde, ormandan daha fazla kazanıyorsa, ormanın içerdiği biyolojik çeşitliliği dikkate almaksızın, ormanını kesmekte ve diğer sektörlerle tahsis etmektedir. Bu davranış Smith'in varsayımına uygun bir davranıştır. Nitekim, Türkiye'nin en büyük özel girişimcilerinden biri olan Sabancı ailesine ait Kumla Çiftliği özel ormanının yerinde bugün yine bu aileye ait bir fabrika bulunmaktadır. Özel üniversite kurma yarışına giren serbest girişimciler kuruluş yeri olarak orman arazilerini seçmişler, bu arazilerin orman olarak getireceği değeri, Smith in belirttiği gibi, daha büyük kâra tercih etmişlerdir. Piyasa koşullarının etkisiyle Anadolu'nun Kuzey Doğusundaki zengin tür çeşitliliği içeren ormanlar, yasadışı olarak, çay ve fındık arazilerine dönüşmüştür. Akdeniz'in önemli bir ekosistemi olan makiler muz ile rekabet edememiştir. Turizmin geliştiği arazilerde, ormanlara ek olarak, zeytin ve turunç bahçeleri turizm tesisleri tarafından işgal edilmiştir. Endüstrinin egemenliğindeki sahalarda ise, hem tarım hem de orman arazileri, fabrika ve yerleşim alanları ile örtülmüştür.

Görüldüğü gibi biyoçeşitlilik alanında bir dışlama etkisinin ortaya çıkması için “devletin mali politikalarına da” gerek yoktur. Kârlı türler kendilerine yaşam alanı bulabilmekte, diğerleri türleri ise piyasanın kendilerine tanıdığı güçten yararlanarak, kovmakta ve yok oluşturmaktadır. Arazinin tahsis edileceği sektörün, bitki veya hayvan türünün seçimi piyasa kurallarına göre yapıldığında, zengin biyoçeşitlilik içeren ormanların rekabet gücü oldukça zayıflamaktadır. Orman arazilerinin korunması piyasa mekanizması tarafından gerçekleştirilemeyecek bir konudur. Piyasa tam rekabet koşulları altında çalışsa dahi, biyoçeşitlilikde dışlama etkisi ortaya çıkmaktadır. Ancak, kamu müdahale araçlarının ormanların azalması sonucunu doğurabileceği de bir gerçektir. Palmiye yağı üretiminin desteklendiği Endonezya'daki teşvikler ormanların azalması sonucunu doğurmuştur. Türkiye 'de ise devlet ormanlarının fındık veya çay alanlarına dönmesi, ekonomik kaygılarla devlet tarafından sessizce izlenmiştir.

Ülkeler sahip oldukları doğal, ekonomik, teknolojik ve kültürel nitelikleri açısından farklı ticari yeteneklere sahiptir. Uluslar arası ticareti açıklamakta çokça kullanılan karşılaştırmalı üstünlük teorisi de bu yetenek farkına dayanmaktadır. Ancak biyoçeşitlilik içerisinde yer alan bireyler de, doğal yapıları gereği, ticari açıdan farklı özellikler göstermektedir. Bu türler büyüme eğrilerini değiştirememekte, daha rasyonel fotosentez yöntemleri geliştirerek daha üst üretim düzeylerine erişememektedirler. Karşılaştırmalı üstünlük teorisini bitki veya hayvan türlerinden "yaşamayı hak edenler ve etmeyenler" şeklindeki bir kararda kullanmak olanaklı değildir. Bu nedenle ticari kârlılığı düşük olduğu

için kültüre alınmak istenmeyen türlerin üretiminin kamu müdahale araçları ile desteklenmesi, biyolojik çeşitliliğin korunmasında yarayışlı iktisadi araçlar şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Yaşanan örnekler biyolojik özellikleri nedeniyle piyasa içerisinde mukayeseli üstünlükleri bulunan bazı türlerin istilacı bir tür haline gelebildiğini göstermektedir.

Piyasa mekanizmasının gerçekleştirdiği arazi tahsisinin optimalliğini, kârı maksimize eden bir amaç fonksiyonu yerine, kaybolan tür sayısını minimize eden bir amaç fonksiyonu ile test etmek de olanaklıdır. Piyasa mekanizması kaybolan tür sayısı ile ilgilenmemekte, kârı tek amaç olarak seçmektedir. Bir başka deyişle, bireysel kâr ve maliyetleri dikkate almakta, sosyal ve ekolojik maliyetleri dışlamaktadır.

Günümüzde biyolojik çeşitliliğin kaybolması önemli bir doğal kaynak yönetimi sorunu olarak kabul edilmekte ve koruma-yönetim amaçlı çeşitli projeler üretilmektedir. Özellikle 1992 Rio toplantısından sonra oluşturulan Küresel Çevre Olanakları (Global Environment Facility GEF) fonunda bu güne kadar yaklaşık 150 ülkede ve 850 nin üzerinde proje desteklenmiştir. Fona 1998 yılında, 1998-2002 dönemi için 36 ülke 2.75 milyar \$ kaynak sağlamayı taahhüt etmiştir (HOERING, 2002). Bu fondan bağış statüsünde kaynak olarak Türkiye’de iki proje yürütmektedir. Bunlardan birincisi, Biyolojik Çeşitliliğin Yerinde Korunması projesidir. İkinci proje ise Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi adlı projedir. İlginçtir ki, gelişmiş küresel devletler, bir yandan DTÖ, DB, gibi araçlarla biyolojik çeşitliliği tehdit eden piyasa mekanizmasını yerleştirmeye çalışmakta, diğer yandan biyolojik çeşitliliği koruma ve yönetme projeleri için fonlar oluşturarak, bu fonların yürütücülüğü aynı kuruluşlara vermektedir. GEF kapsamında oluşan fonun yürütücüsü olarak DB karşımıza çıkmaktadır.

Biyçeşitlilik Konvansiyonu ve Fikri Mülkiyet Hakları Çelişkisi

İnsanlık bugün geldiğimiz noktada, bir yandan Biyçeşitlilik Konvansiyonu (Convention on Biological Diversity, BK; 1993) örneğindeki gibi, kaybolan türler ile ilgili bağlayıcı düzenlemelere giderken, diğer yandan Ticari Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (The Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights Agreement, TRIPs, 1995) ile bu değerleri özelleştirmeye çalışmaktadır. DTÖ’nün önderliğinde ortaya çıkan TRIPs ile Birleşmiş Milletler’ in biyolojik çeşitlilik konvansiyonu aksi yönlere doğru giden iki küresel hareket olarak değerlendirilebilir.

BK ve TRIPs incelendiğinde, iki anlaşmanın dayandığı temel felsefenin çatıştığı görülmektedir. Bu iki anlaşmanın tamamen çatıştığı en az üç alan bulunmaktadır; *amaçlar*, *haklar* ve *yasal yükümlülükler* (GAIA 1998).

Biyçeşitlilik konvansiyonu yerel toplulukların yarattıkları ve bağlı oldukları biyolojik çeşitlilikten faydalanmalarının sürdürülmesi ilkesi üzerine tesis edilmiştir. DTÖ ise biyçeşitlilik üzerinde ulus ötesi şirketlerin özel mülkiyet haklarının kurulmasından hareketle uluslararası ticaret sistemini idare etmektedir (GAIA 1998).

Her ne kadar GATT'a çevresel bir boyut verilmeye çalışılmakta ise de, TRIPs, serbest piyasa çevreciliğini seçmiştir. SPÇ’in yansımaları ve etkileri TRIPs de kolaylıkla görülebilmektedir. Ancak, TRIPs’in çevresel açıdan olumlu sonuçlar vermesi, serbest piyasa mantığı altında dahi olanaklı değildir. Serbest piyasa çevreciliğinin teorisi *insan doğası*, *bilgi* ve *süreçler* ile ilgili belirli varsayımlar üzerine kurulmuştur. Serbest piyasa çevreciliği

ortalama bir insan ile uzman arasında çok az bir bilgi boşluğu olduğunu varsaymaktadır (ANDERSON, LEAL 1991). Oysa sıradan konularda dahi insanlar arası bilgi seviyesi farklıdır.

Biyçeşitlilik konusunda ne bireyler ne de ülkeler arasındaki bilgi düzeyi birbirine yakındır. Ülkelerin sahip oldukları patent sayıları gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerin bilgi farklılığının bir göstergesidir. Bu durum ne piyasa mekanizmasının tam rekabet, ne de serbest piyasa çevrecilerinin bilgi varsayımlarıyla uyuşmaktadır.

TRIPs bilgi konusundaki temel yaklaşımları da değiştirmektedir. Bugüne kadar bilgi kamu malı olarak görülürken, TRIPs bunu özel mal haline getirmektedir. O'Neill'e göre Einstein'ın izafiyet teorisi herhangi bir bireyin malı değildir (O'NEILL 1998). Einstein özel mülk yaratmak için bilgi üretmemiştir. Herhangi bir mülkiyet hakkı tesis edilmemiş olmasına rağmen, Einstein gibi pek çok bilim adamı üretim yapmışlar ve sonuçları, başkalarının üretimlerinin girdisi olmak üzere sunmuşlardır. Öyleyse, TRIPs'in bitkiler, mikro organizmalar dahil bütün teknolojileri özel mülkiyet hakkına konu yapan yaklaşımı "insan doğasına" uygun mudur? Genetik yapıları değiştirilerek ortaya konulan yeni "ticari malların" kârından genetik biliminin öncüsü Mendel'e ne gibi bir ödeme yapılacaktır?

III. Biyçeşitlilik ve Ticari Liberalizasyon

Serbest piyasa mekanizmasının faydaları, halen tartışılan bir konu olmasına rağmen, inanç düzeyindeki bilgilerden yola çıkılarak, uluslararası ticarete konu olan tarife ve tarife dışı ticari düzenlemelerin yok edilmesine çalışılmaktadır. Bu nedenle, ticari liberalizasyonun ekolojik sonuçları özel bir dikkati gerektirmektedir.

Ticari liberalizasyon terimi uluslar arası ticarete daha özgür ve kolay bir ortam hazırlamayı gerektirmektedir. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) için hazırlanan bir raporda, tarife ve tarife dışı engeller;

- a) *Ticaret üzerindeki özel kısıtlamalar*
- b) *İthalat harçları*
- c) *Standartlar*
- d) *Ticarete yönelik hükümet müdahaleleri*
- e) *Gümrükler ve yönetsel giriş işlemleri*

şeklinde beş ana gruba ayrılmıştır (BOURKE, 1988).

Görüldüğü gibi uluslararası ticareti engellemek veya yönlendirmek amacıyla kullanılabilen pek çok araç hükümetlerin elinde bulunmaktadır. Bu araçları ulus devletlerin veya yerel yönetimlerin serbestçe kullanması dünya ticaretini daraltmakla suçlanmakta ve özellikle gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ve gelişmekte olan ulusları bu gibi düzenlemeleri azaltan bağlayıcı anlaşmalara yönlendirmektedirler.

Uluslar arası ticaretin serbestleştirilmesi çabaları, DTÖ ve DB faaliyetlerinden çok daha önceye dayanmaktadır. Tarife ve tarife dışı önlemler konusunda en kapsamlı olay, 1947 yılından başlayarak halen devam eden GATT (General Agreement on Tariffs and Trade, Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması) sürecidir. Bu süreç içerisinde 1967 Kennedy Round, 1979 Tokyo Round ve 1988 Uruguay Round toplantıları önemli adımlardır. Kazgan'a göre

Uruguay Round 'ın ardından, GATT yerini Dünya Ticaret Örgütü'ne bırakmıştır (KAZGAN, 2000). GATT kapsamında ele alınan konuların başında tarifeler gelmektedir. Tarifeler, ithalatçı ülke tarafından kendi ekonomilerini korumak amacıyla başvurulan araçlar olarak görülmektedir. Belirlenmesi ve etkileri daha güçlkle ortaya konulabilen miktar kısıtlamaları, sağlık düzenlemeleri, lisans, depozitolar, standartlar, hükümet satın almaları ve sübvansiyonları, gümrük ve idari uygulamalar gibi önlemler ise tarife dışı önlem veya engel olarak adlandırılmakta ve GATT'in diğer önemli konuları arasında yer almaktadır. Bütün görüşmelerin ortak konusu ticaretin önünü açmak amacıyla, tarife ve tarife dışı engelleri azaltmak ve dünya kaynaklarının planlanmasını piyasa mekanizmasına bırakacak ortamı yaratmaktır.

1947'de başlayan ve Kennedy, Tokyo ve Uruguay Roundları ile devam eden süreçte tarifeler orman ürünlerinde sürekli azalmıştır (BOURKE 1988), (BOURKE, LEITCH 1998). Tarife dışı önlemler ise sürekli tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalarda, ticarete getirilen engellerin genelde üretici, ithalatçı, ihracatçı ve ulusların refah düzeyine etkileri dikkate alınmıştır. Eşit olmayan desteklerin ekonomide yanlış kaynak tahsisine neden olduğu savunulmuştur.

Tarife ve tarife dışı engeller sadece ticaret yapan ülkelerin endüstrileşme, kalkınma düzeylerini etkilememektedir. Uluslararası ticaret, yasal veya yasadışı yollardan pek çok ekolojik unsurun, kendi ekosistemleri dışına taşınmasına neden olmaktadır. Doğal yırtıcısının bulunmadığı bir ekosisteme ticaret aracılığıyla taşınan böcek yumurtası, yeni ekosistem için ciddi bir tehdit olabilmektedir. Bazı canlıların ticaret aracılığıyla istenmeden taşınma riski, işlenmemiş ürünlerde en yüksek düzeydedir. Bu nedenle, ülkelerin daha fazla işlenmiş ürün satmaları, sadece ekonomilerini ve endüstrileşme düzeylerini desteklemekte, dünya ekosistemlerini de korumaktadır. Dolayısıyla tarife dışı önlemlerin ekosistemlerin korunmasına katkıları, ticari kazançlar uğruna feda edilmemelidir. Keza bu önlemlerin bazıları İngiltere, Avusturya gibi gelişmiş ülkelerde kullanılmaktadır. Örneğin Avrupa Topluluğu bütün ibreli kerestelerin kabuklarının soyulmuş ve böceklere karşı ilaçlanmış olmasını istemektedir (BOURKE 1988). Bir tomruğun ilaçlanmış veya kabuğu soyulmuş halde ticarete konu olması yerine, mobilya, kağıt ... vb şekilde, yerinde mamul hale getirilerek ticaretinin yapılması, sadece katma değerini o ülkede kalması anlamına gelmemekte, ürünlerin en yüksek sağlık standardına yaklaşmasını da sağlamaktadır. Bu nedenle, yerel endüstrileri ve tarımı küresel istilacılardan koruyan önlemler konusunda ulus devletler özgür kılınmalıdır. Buna rağmen, son yıllarda gelişen eğilim yerel pazarları küresel firmalara açmaya zorlamaktadır. Ülkelerin finansal krizleri aşabilmeleri için gereksinim duydukları yaşamsal önemdeki uluslararası krediler, yerli piyasaları küresel şirketlere açacak yasal düzenlemelere bağlanmaktadır. Örneğin, 1998 Aysa ekonomik krizinden ciddi şekilde etkilenen Endonezya, hükümeti, krizden kurtulmak üzere Uluslararası Para Fonu (IMF) nun isteği üzerine, ihrac vergilerini azaltmak, tarife bedellerini yükseltmek, yeni açık artırma imtiyazları tanımak, odun hammaddesi ile ilgili yeni vergiler tesis etmek ve Endonezya Kontrplak Birliği (APKINDO) nin tekeline ortadan kaldırmak gibi bir dizi mali ve yapısal kararları kabul etmek zorunda kalmıştır (FAO, 1999).

Serbest Kesim Anlaşması ve Ulusların Kalkınma Mücadelesi

Serbest piyasa mekanizmasının yol göstericiliğini benimseyenlerin istedikleri ortamın oluşturulması konusunda da uyumsuzluklar bulunmaktadır. Serbest piyasanın şeffaflık ilkesi, mülkiyet hakkına konu olmayan bilgi alanlarında da esasen yanlış uygulanmaktadır. Söylendiği

gibi herkes her piyasa hakkında bilgi sahibi olamamaktadır. 1999 Kasım'ında Seattle'deki toplantıda da görüldüğü gibi, GATT kapsamında yapılan düzenlemelerin çevresel sonuçları sokak gösterilerine neden olacak ölçüde derin kaygılar uyandırmaktadır. Buna karşılık, DTÖ'nun Seattle'deki toplantısında gündem maddesi olduğu söylenen "Serbest Kesim Antlaşması" (Free Logging Agreement) hakkında sivil toplum örgütleri raporlar yayınlamış (MENOTTI 1999) ancak, DTÖ bu konudaki bilgileri paylaşmamıştır. Tartışmaların yoğunlaştığı dönemde DTÖ'nun web sayfasında arama yapanlar "free logging agreement" kelimelerinin geçtiği pek çok dokümanın olduğunu öğrenmiş, fakat bu dokümanlara erişime izin verilmemiştir.

Serbest Kesim Anlaşması ile yabancı yatırımcıların dünyanın her yanında orman işletmeciliği alanında işler üstlenebilmesi, yapılan yatırımlara güvenli bir ortamın yaratılması hedeflenmektedir. Dolayısıyla dünya orman ürünleri piyasasının etkileneceği önemli bir girişimdir. Ulus devletlerin kendi orman veya çevre değerlerini korumak üzere geliştireceği önlemler, serbest kesim anlaşmasının engellemeğe çalıştığı girişimlerdir. Anlaşmanın oluşturmak istediği ortam girişimcinin yatırımını her türlü kamu müdahalesinden koruyan bir ortamdır. Bu nedenle, DTÖ'nun girişimi, ulus devletlerin kendi ormanlarını koruma politikalarını oluşturma özgürlüğünü etkileyebilecek bir girişim olarak görülmektedir (MENOTTI, 1999). Gerçekten de, bilginin gelişimi ile beraber çevre standartları da değişmektedir. Kabul edilen limit değerlerin aslında yanlış olduğu ortaya çıkmakta veya izin verilen bazı maddelerin insan veya çevre sağlığı açısından sakıncalı olduğu anlaşılmaktadır. Serbest kesim anlaşmasını imzalayan ülkeler bu gibi durumlarda yatırımcının oluşabilecek kayıplarını ödemeyi taahhüt etmektedirler.

Serbest kesim anlaşmasının küresel sonuçlarını ulus devletlerin kalkınma mücadelesi açısından görebilmek için dünya orman ürünleri piyasasını incelemek gerekmektedir. Bu amaçla Tablo 1 hazırlanmıştır. Tablo 1'de orman ürünleri ihracatı, ithalatı ve orman varlığı açılarından ilk on beş ülke gösterilmiştir. Tablodan da izlenebileceği gibi en fazla orman alanına sahip ülkeler sıralamasında ilk dört sırayı Rusya Federasyonu, Brezilya, Kanada ve Amerika almaktadır. Doğal olarak, ülkelerinin nüfusu ve kendi ihtiyaçları da dikkate alındığında, bu ülkelerin en fazla orman ürünü satan ülkeler olması beklenebilir. Ancak ihracatçı ülkeler sıralamasına bakıldığında, Brezilya ve Rusya Federasyonunun 10 ve 11. sıralara gerilediği, buna karşılık Kanada ve Amerika'nın ilk iki sıraya ilerlediği ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan en fazla orman varlığına sahip ilk on beş ülke arasında yer alan Çin, Kongo, Angola, Peru, Hindistan, Meksika, Bolivya, Kolombiya ve Venezüella'nın en çok orman ürünü ihraç eden ilk 15 ülke arasına giremediği anlaşılmaktadır. Çin ve Hindistan'ın durumunu kalabalık nüfusları ve buna bağlı iç tüketim düzeyi ile açıklamak olanaklıdır.

Diğer yandan, dünya ölçeğinde orman varlığı az ülkeler olarak kabul edilebilecek İsveç (27.1 milyon ha), Finlandiya (21.9 milyon ha), Almanya (10.7 milyon ha), Fransa (15.3 milyon ha), İtalya (10 milyon ha), Hollanda (0.3 milyon ha), Belçika- Lüksembourg (0.7 milyon ha) ve Norveç (8.8 milyon ha) en fazla orman ürünü dış satımına sahip ilk on beş ülke arasına girebilmiştir. Özellikle Hollanda ve Belçika-Lüksembourg'un durumu ilginçtir.

Bu durumun açıklaması Tablo 1'de yer alan ithalat değerlerinden anlaşılmaktadır. Amerika ve Kanada zengin orman varlığına ek olarak dünya orman ürünleri piyasasından da büyük miktarda alım yapmaktadır. Almanya, İtalya, Fransa, Hollanda, Belçika ve Lüksembourg ise dünya piyasalarından aldıklarını satmakta, bir başka deyişle, başkasının odun hammaddesi ile büyük bir orman ürünleri ticareti kapasitesine ulaşmış bulunmaktadırlar.

Tablo 1: Değişik Ülkelerin Orman Varlığı, İhracat ve İthalat Durumu*

Orman Varlığı			İhracatçı Ülkeler			İthalatçı Ülkeler		
Ülkeler	000 ha	%	Ülkeler	1000 US\$	%	Ülkeler	1000 US\$	%
Rusya F.	851.392	22,0	Kanada	25 333 160	19	Amerika	22 558 540	16,3
Brezilya	543.905	14,1	Amerika	16 939 900	13	Japonya	18 890 400	13,6
Kanada	244.571	6,3	İsveç	10 996 200	8,2	Almanya	11 926 820	8,6
Amerika	225.993	5,8	Finlandiya	10 301 020	7,6	İngiltere	8 476 689	6,1
Çin	163.480	4,2	Almanya	9 438 751	7	İtalya	6 148 593	4,4
Avustralya	154.539	4,0	Endonezya	5 206 522	3,9	Fransa	5 356 351	3,9
Kongo C.	135.207	3,5	Fransa	4 193 914	3,1	Hollanda	4 489 773	3,2
Endonezya	104.986	2,7	Malezya	4 161 279	3,1	Kore Cum	4 425 527	3,2
Angola	69.756	1,8	Avustralya	4 149 678	3,1	Çin	3 858 254	2,8
Peru	65.215	1,7	Brezilya	3 233 476	2,4	İspanya	3 552 249	2,6
Hindistan	64.113	1,7	Rusya F.	2 995 568	2,2	Belçi-Lüksg	3 544 574	2,6
Meksika	55.205	1,4	İtalya	2 486 782	1,8	Hong Kong	3 488 083	2,5
Bolivya	53.068	1,4	Hollanda	2 406 430	1,8	Tayvan	3 040 661	2,2
Kolombiya	49.601	1,3	Belçi-Lüksg	2 180 694	1,6	Kanada	2 622 203	1,9
Venezüella	49.506	1,3	Norveç	2 059 960	1,5	İsviçre	2 501 957	1,8
Dünya	3.869.455		Dünya	134 656 400	100	Dünya	138 652 200	100

Tablo 2: Orman Varlığı ve Ticaretinde Önemli Yeri Olan Ülkelerin Kişi Başına Ulusal Gelir Düzeyleri

Orman Alanı Fazla Ticaretteki Payı Az Ülkeler	Kişi Başına Milli Gelir \$	Orman Alanı Az Ticaretteki Payı Fazla Ülkeler	Kişi Başına Milli Gelir \$
Çin	668	Almanya	30 133
Kongo C.	114	İtalya	19 164
Angola	159	Fransa	27 437
Peru	2.580	Hollanda	27.462
Hindistan	392	Belç-Lüks.	28.284
Meksika	3.304		
Bolivya	912		
Kolombiya	2.039		
Venezüella	3.499		

Zengin orman varlığına rağmen, orman ürünleri piyasasında yer edinememiş ülkeler ile, daha az veya çok az orman varlığına karşılık orman ürünleri piyasasında büyük yer edinebilmiş ülkeler karşılaştırıldığında farklılığın “gelişmişlik” temelinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Tablo 2 de bu ülkelere ait kişi başına gelir düzeyleri görülmektedir. Az gelişmiş ülkeler büyük orman varlıklarına rağmen, orman ürünleri ticaretinde daha az pay almaktadırlar. Buna karşılık gelişmiş ülkeler gelişmişlik avantajlarını da kullanarak büyük bir

* Orman Varlığı değerleri (FAO 2001), İthalat ve İhracat Değerleri (Bourke, Leitch 1998) den alınmıştır.

ticari kapasiteye erişmişlerdir. Orman zengini ülkelerin sermaye, uzmanlaşmış uluslar arası firma, örgütlenme alt yapısı, bırakınız diğer ülkelerde, kendi ülkelerinde dahi orman işletmeciliği yapabilmelerini olanaklı kılmamaktadır. Dolayısıyla, orman ürünleri hasatı ve ticaretinde getirilecek serbestleştirmelerin, en fazla gelişmiş ülkelerin avantajına sonuç vereceğini söylemek yanlış olmamaktadır.

I. Tartışma ve Sonuç

Serbest kesim anlaşmasının Türkiye orman işletmeciliği ve orman endüstrisi açısından da ele alınması gerekmektedir. Türkiye 20.7 milyon ha. Orman alanına sahip, bu ormanlardan yılda 18 milyon m³, kavak gibi orman dışı alanlardan ise yılda yaklaşık 8 milyon m³ odun hammaddesi üretebilen, buna karşılık 30 milyon m³/yıl odun hammaddesi tüketimi bulunan bir ülkedir. Ormanların %99'u devlet mülkiyeti altında ve devlet orman işletmeleri aracılığıyla işletilmekte, fakat her türlü ormancılık işinin yapılmasında orman köylülerinin yasal olarak çalışma hakkı bulunmaktadır. Bir başka deyişle, Türkiye ormanlarında profesyonel kesim şirketleri yerine, orman köylüleri birey veya kooperatifleri aracılığıyla odun hammaddesi üretimini gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla, bu alanın profesyonel ormancılık şirketlerine açılması öncelikle orman köylülerine ait yaklaşık 2200 orman kooperatifi ve 9 milyon orman köylüsünü etkileyecektir.

Türkiye ormanlarını yabancı taahhüt işletmeleri marifetiyle işletilmesi esasen yeni bir konu değildir. Ülkemizde yirmili ve otuzlu yıllarda bu seçenekten faydalanılmıştır. Taahhüt işi alan firmaların sadece en çok kar getiren orman parçalarına ilgi duymaları, diğer ormanları işletecek aday bulunamaması, yapılan sözleşmelere uyulmaması ve anlaşmazlıkların onarılması güç zararlar ortaya çıktıktan sonra dava konusu olması, davaların çok artması ve dava tazminatlarının gerçek zararı hiçbir zaman telafi edemeyeceği görülerek bu işletmecilik anlayışı terk edilmiştir. Bunun yerine devlet orman işletmelerinin güçlendirilmesi, karlı ormanlardan elde edilecek gelir ile bakımı gerekli alanların finansmanı şeklinde bir politika benimsenmiştir. Türkiye'deki ormanların korunması için gerekli kaynak yine bu ormanlardan elde edilmeğe çalışılmaktadır. Ormanlardan elde edilecek artık değerın sektör dışına çıkması, korunan alanların ihtiyaç duyduğu kaynakların da kaybedilmesi anlamına gelmektedir.

Orman varlığı, nüfusu, orman ürünleri endüstrisindeki büyüme eğilimleri dikkate alındığında Türkiye, odun hammaddesi ithal etmeye devam edecek ülkeler arasında yer almaktadır. Orman ürünleri endüstrisi, hammaddeye-ormanlara yakın olarak kurulan, dolayısıyla geri kalmış bölgelere teknoloji ve kaynak götürebilen üstelik küçük ve orta boy işletmeler ile çalışmaya uygun bir sektördür. Bu nedenle ülke kalkınmasında, özellikle kırsal alanlar için önemli bir sektördür. Bu sektörün ihtiyaç duyduğu hammaddenin ya ülke ormanlarından ya da dışarıdan temini süreklilik ve ucuzluk temelinde gerçekleştirilmelidir.

Türkiye'nin orman ürünleri dış alımı yaptığı ülkeler dış alımdaki büyüklükleri açısından sıralandığında; Rusya %20.4, Malezya %11.2, Tayland %9.7, Gabon %8.7, Ukrayna %8, Singapur %7, İtalya %6.6, Kamerun %6, Gürcistan %3.6, Şili %1.9, Endonezya %1.8, Bulgaristan %1.6, İsviçre %1.4, Finlandiya %1.1 şeklinde bir sıralama karşımıza çıkmakta, diğer ülkelerin payı %1'in altında kalmaktadır. Türkiye'nin önemli miktarlara ulaşamayan dış satımlardan en büyük payı Avrupa Topluluğu (AT) (%47.2) ülkeleri almaktadır. Bunu Ortadoğu ülkeleri yaklaşık % 22,23'lük pay ile izlemektedir (KONUKÇU, 2001).

Türkiye'nin orman ürünleri dış ticaret rakamları arz açığını kapatmak üzere, az gelişmiş ülkelerden odun hammaddesi alan ve gelişmiş ülkelere mamul satmaya çalışan bir ülke olduğunu göstermektedir. Serbest kesim anlaşması gibi anlaşmalarla, az gelişmiş ülkelerin orman kaynaklarının yabancı sermayeye açılması halinde Türkiye'nin o ülkelerde iş alacak uzmanlaşmış ormancılık firmaları da henüz bulunmamaktadır. Bu kaynakların gelişmiş ülkelerin eline geçmesi halinde ise, Türkiye'nin odun hammaddesi kaynakları, ürün satmağa çalıştığı ülkelerin eline geçebilecek, rekabet güçlükleri artacaktır.

Türkiye ormancılığının bir başka özelliği barındırdığı zengin flora ve fauna yapısıdır. Tüm ormanlar içerisinde korunan alanların payı hızla artmaktadır. Bugün gelinen noktada Türkiye ormanlarının % 18'i koruma statüsüne sahiptir ve odun hammaddesi yerine hizmet üretimi amaçlı işletilmektedir. Parasal getirisi nispi olarak daha az olan bu gibi yerlerin artması, diğer alanlardan beklenen gelirin önemini artırmaktadır. Zengin tür çeşitliliğine sahip alanların koruma statüsüne kavuşmasında "kamu mülkiyeti ve kar hırsından uzak bir işletmecilik" anlayışının payı da göz ardı edilmemelidir.

Biyoçeşitlilik yarattığı seçenek, varlık ve miras değerleri ile gittikçe önemi artan bir konudur. Bu nedenle korunması gereken ekosistem elemanlarını içermektedir. Biyoçeşitliliğin korunması konusundaki problemleri belirlemek üzere problem analizi yapan biri ekosistemleri tehdit eden endüstrileşme, kentsel yerleşim, tarım, ormancılık, kirlenme, orman yangınları...vb. pek çok faktörü kolaylıkla belirleyebilecektir. Ancak, biyoçeşitliliğin yok olmasında ekonomik hayatın etkisi yukarıda sayılanlara göre daha örtülü bir şekilde gerçekleşmektedir. Alınan bir ekonomik karar, bir yandan kar, istihdam, ücret gibi ekonomik sonuçlar doğururken diğer yandan, bir türün kaybolması şeklinde ekonomi dışında da kendini gösterebilmektedir. Bu nedenle, biyoçeşitliliğin korunması, DTÖ gibi dünya ölçeğinde düzenlemeler yapan kuruluşların çalışmalarını dikkate almaksızın, başarılabilecek bir konu değildir.

Biyolojik çeşitlilik konvansiyonuna hakim olan anlayış ile, DTÖ'nun uygulamalarını yönlendiren bakış açılarının aynı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Serbest piyasa mekanizması bir inancın ürünüdür. SPÇ'in kurulu olduğu varsayımlar gerçek dünyada yaşananlar ile örtüşmemektedir. Buna karşılık sonuçları tamamen gerçek dünyada ortaya çıkmaktadır. Kapanan bir fabrikanın tekrar açılması, azalan kar trendlerinin tekrar yükseltilmesi olanaklıdır. Buna karşılık yok olan gen kaynaklarının tekrar oluşması olanaklı değildir. Bu nedenle, serbest piyasa mekanizması veya çevreciliği gibi ideolojik öngörülere, insanlığın biyoçeşitliliği emanet etmesi son derece sakıncalı bir yönelimdir.

KAYNAKLAR

- ANDERSON, T.L., LEAL, D.R., 1991:** Free Market Environmentalism. Pacific Research Inst. for Public Policy. USA.
- ANDERSON, T.L., SHAW, J.S., 2000:** Is Free-Market Environmentalism "Mainstream"? Social Studies, Sep/Oct 2000, Vol 91, Issue 5, p.227.
- BLUMM, M.C. 1992:** The Fallacies of Free Market Environmentalism. Harvard Journal of Law & Public Policy, Spring92, Vol 15, Issue 2, p371.
- BOURKE, I.J., 1988:** Trade in Forest Products: A Study of the Barriers Fared by the developing countries. FAO. F.P.83.
- BOURKE, I.J., LEITCH, J., 1998:** Trade Restrictions And Their Impact on International Trade in Forest Products. FAO (in Press).

- FAO, 1999:** State of the World Forests, Rome, Italy. www.fao.org
- FAO, 2001:** State of the World Forests, Rome, Italy. www.fao.org
- GAIA, 1998:** Global Trade and Biodiversity in Conflict. Grain, Issue no 1. April.
- GINSBURG, J. 2000:** Letting the Free Market Clear the Air. Business Week, Issue 3706, p200
- HOERING. U., 2002:** Financing Ecological Change. D+C May/June. P18
- IERLAND, E.C. Van 1993:** Macroeconomic Analysis of Environmental Policy. Vol. 2. Elsevier.
- KAZGAN, G., 2000:** Küreselleşme ve Ulus Devlet, Yeni Ekonomik Düzen. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. ISBN 975-6857-04-8 286 sy. İstanbul.
- KONUKÇU, M. 2001:** Ormanlar ve Ormancılığımız. DPT.Ankara.
- MENOTTI, V., 1999:** Free Trade Free Logging, A Special Report by The International Forum on Globalization.
- O'NEILL, J., 1998:** The Market Ethics, Knowledge and Politics. (Çeviren Şen Sürer Kaya), Ayrıntı Yayınları
- PARKIN, M., 1990:** Economics. Addison-Wesley Publishing Company.
- POWER, T.M., RAUBER, P. 1993:** The Price of Everything. Sierra, Nov/Dec 93, Vol.78. Issue 6, p 86.
- SCHAP,D., YOUNG, A.T. 1999:** Enterprise and Biodiversity: Do Market Forces Yield Diversity of Life? CATO Journal Vol. 19 Issue 1, p 49
- SMITH, F. L. 1994:** Sustainable Development- A Free Market Perspective. Boston Col. Environ. Affairs Law Review Winter94, Vol. 21, Issue 2, p297